

ЯРМОЛЕНКО

Марія Іванівна

maria-yarmolenko@yandex.ua



доктор історичних наук,
декан Ізмаїльського факультету
Одеської національної морської академії (Україна,
Ізмаїл)

УДК 323.15 (477)

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАТУСУ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

THE TRANSFORMATION OF THE RUSSIAN LANGUAGE IN UKRAINE: NATIONAL AND REGIONAL DIMENSIONS

У статті розкрито загальнонаціональні та регіональні зміни правового статусу російської мови після проголошення незалежності України. Досліджено політизацію мовного питання в житті російської етнічної групи, висвітлено використання її етнокультурних інтересів у політичній боротьбі.

В статье раскрыто общенациональные и региональные изменения правового статуса русского языка после провозглашения независимости Украины. Исследована политизация языкового вопроса в жизни русской этнической группы, освещено использование ее этнокультурных интересов в политической борьбе.

The article deals with national and regional changes in the legal status of the Russian language after independence, Ukraine. Investigated the politicization of language issues in the life of the Russian ethnic group, covers the use of ethnic and cultural interests in the political struggle.

Ключові слова: правовий статус, національна меншіна, російська мова, регіональні мови

Ключевые слова: правовой статус, национальное меньшинство, русский язык, региональные языки

Keywords: legal status, minority, Russian, regional languages

ВСТУП

З відновленням незалежності України одним з пріоритетів внутрішньої політики держави стало регулювання мовної складової національного розвитку та процесу мовно-культурної взаємодії етнічних груп усіх регіонів як запоруки стабільності та громадянського миру. Важливим фактором, що впливає на політичну ситуацію в Україні, є наявність регіонів з відмінними культурно-мовними, соціально-політичними традиціями, які зумовлені входженням у минулому частин України до різних державних утворень. Мовне питання в Україні вивчали М.Бухальська, О.Вишняк, В.Євтух, В.Кулик, О.Куць, Л.Масенко, Р.Лозинський, Г.Півторак, В.Радчук та ін., однак спеціального історико-правового дослідження статусу російської мови ще не створено. Актуальність даної статті також зумовлена різноманітними суспільно-політичними спекуляціями навколо мовного питання, статусу російської мови в Україні, ролі мовного чинника у подіях революції Гідності та війни на Донбасі.

МЕТА РОБОТИ полягає у вивченні етнополітичних та етнокультурних особливостей функціонування російської мови після проголошення незалежності України, актуалізації здобутків та проблем мовного законодавства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологія дослідження полягає в дотриманні принципів об'єктивності й історизму, системного

аналізу і узагальнення, історичного плюралізму та багатофакторності. Для реалізації поставленої мети і завдань авторка використала комплекс загальнонаукових, міждисциплінарних і конкретно-історичних методів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Згідно із загальноукраїнським соціологічним опитування, яке провів у 2003 р. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), на сучасній карті України чітко виділяються три регіони за мовною ознакою: 1) західний та центральний, де абсолютно домінує українська мова; 2) центральний, де відносно домінує російська мова; 3) східний та південний, де абсолютно домінує російська мова [1, с. 684]. Переважне вживання російської мови в окремих регіонах України має історичне, демографічне, культурне, політичне підґрунтя, яке пов'язане з домінуванням росіян у Російській імперії, а згодом СРСР. Така ситуація зумовила слабкість процесів українізації навіть у місцях традиційного компактного розселення українців західного та центрального регіонів. У східному та південному регіонах активно відбувалися процеси асиміляції української ідентичності російською. На початку XXI ст., як показують соціологічні опитування, українців, які ідентифікують себе з українським етносом, у Донбасі було у два рази менше, ніж на Львівщині [2].

Враховуючи той факт, що в Україні російська мова за часів СРСР посідала чільне місце, першочерговим завданням українського демократич-

ного руху стало ухвалення відповідних потребам українства змін законодавчої бази. Тому у жовтні 1989 р. Верховна Рада УРСР ухвалила Закон «Про мови в Українській РСР» [3], а 27 жовтня 1989 р. Верховна Рада УРСР ухвалила Закон УРСР «Про зміни і доповнення до Конституції (Основного Закону) Української РСР», виклавши статтю 73 Конституції УРСР в такій редакції: «Державною мовою Української Радянської Соціалістичної Республіки є українська мова». Ці зміни стали першою серйозною поступкою партійного керівництва УРСР у мовному питанні.

Закон «Про мови в Українській РСР» закріпив державний статус української мови, гарантував всебічний її розвиток і функціонування в усіх сферах суспільного життя. Проект Закону про мови було винесено на Всенародне обговорення, в ході якого було висловлено 23967 пропозицій і зауважень. Більшість із них (77,2 %) містили конкретні доповнення і пропозиції, 16 % пропонували запровадити дві державні мови в усій республіці або в окремих її регіонах (Крим, Донбас), 13,3 % схвально відгукнулися про законопроект, 4,6 % містили негативну оцінку [4, с. 180]. Ці показники засвідчили, що проблема мови сколихнула суспільство. Потреба досягнення внутрішньої національної злагоди обумовлювала особливу увагу до мовних проблем. Влада змушена була йти на поступки, надати можливість відроджувати українську мову та мови національних меншин.

Згідно зі статтею 2 «Державна мова Української РСР» цього Закону українська мова набула статусу державної «з метою сприяння всебічному розвитку духовних творчих сил українського народу, гарантування його суверенної національно-державної самобутності» [3]. Республіканським і місцевим державним, партійним, громадським органам, підприємствам, установам та організаціям ставилось завдання створювати всім громадянам необхідні умови для вивчення української мови та поглибленого оволодіння нею. З іншого боку, Українська РСР зобов'язувалася створювати необхідні умови для розвитку і використання мов інших національностей в республіці. Зокрема, в роботі державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ та організацій, розташованих у місцях проживання більшості громадян інших національностей (міста, райони, сільські та селищні Ради, сільські населені пункти, їх сукупність) допускалося використовуватися поряд з українською і їхні національні мови. Обов'язком службових осіб державних, партійних, громадських органів, установ та організацій стало володіння українською і російською мовами, а в раз необхідності і іншою національною мовою в обсязі, необхідному для виконання службових обов'язків.

Стаття 8 «Захист мов» була спрямована на застереження прав громадян користуватися українською чи будь-якою іншою мовою, а публічне приниження чи зневажання, навмисне спотворення української чи інших мов в офіційних документах і текстах, створення перешкод і обмежень користуватися ними, проповідь ворожнечі на

мовному ґрунті тягнули за собою відповідальність, встановлену законом.

Окреслені засади мовної політики в Україні, у т.ч. й щодо захисту російської мови, дублювалися у всіх наступних рішеннях законодавчих та виконавчих органів влади. Спеціальною Постановою «Про порядок введення в дію Закону Української РСР «Про мови в Українській РСР» Верховна Рада Української РСР ухвалила ввести в дію Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки з 1 січня 1990 р. і визначила строки поступового впровадження окремих положень закону в усі сфери суспільного життя. Окремим пунктом Постанови було ухвалено доручити Раді Міністрів Української РСР розробити і до 1 липня 1990 р. прийняти «Державну програму розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року». Така програма була затверджена Постановою Ради Міністрів України від 12 лютого 1991 р. Вона містила докладний план дій, спрямованих на зміну мовної ситуації в Україні. Характерно, що в історії Української РСР періоди посиленої уваги до розвитку української мови були водночас періодами посиленої уваги до національно-культурних та мовних потреб національних меншин. І це було не випадково, а закономірно: адже це були дві невід'ємні сторони інтернаціоналізму в мовній і взагалі національно-культурній політиці СРСР.

Зі здобуттям Україною незалежності у серпні 1991 р. мовні проблеми, пов'язані з деформацією мовної ситуації, не втратили своєї актуальності. Дві етноспільноти – українська та російська, які склали 95,1 % населення України, фактично визначали мовну ситуацію в державі. У 1989–1994 рр. процес зросійщення вдалося дещо призупинити, однак попри конституційне закріплення статусу української мови як державної у 1996 р. в окремих регіонах України, зокрема в Криму та на Донбасі, вона не набула життєво необхідної сили, яка сприяла б розвитку єдності держави. У певних сферах суспільного життя, особливо комунікативній, продовжувала домінувати російська мова. Українська мова більше поширена в Центральній Україні, на Півночі та Заході країни, російська – на Півдні та Сході, де функціонування української мови часто обмежене лише державними установами. У сучасних мовних реаліях на Сході та Півдні України об'єднавчим може стати гасло досягнення реальної фактичної двомовності, що порівняно з нинішнім станом суттєво розширить сферу вживання української мови.

Ситуація, коли нерідна мова корінного населення претендує на роль, адекватну рідній, є неприродною та руйнівною. Співіснування двох мов у таких обставинах породжує конфлікт і боротьбу. Наслідком такої політики стає роздвоєна між російською та українською культурною ідентичністю свідомість населення України, яка загрожує національній безпеці. Викривлена мовно-культурна ситуація гальмує процеси етнополітичного об'єднання громадянської нації, бо саме загальнонаціональна мова є наймогутнішим чинником суспільно-політичної консолідації. Спільна мова є одним із головних факторів відродження і утвердження нації,

стабільності держави. Цю роль за два десятиліття незалежності України українській мові не вдалося виконати через політичне протистояння та інертність посттоталітарного мислення керівників центральних та місцевих органів управління.

Керівництво України з перших днів незалежності брало до уваги етнічну строкатість населення держави, надало національним меншинам право утворювати громадсько-політичні та національно-культурні об'єднання, які сприяли їхньому всесторонньому розвитку та збереженню етнічної самобутності. Найбільш чисельними та активними серед них були Всеукраїнські російські: Товариство російської культури «Русь», культурно-просвітницьке товариство «Русское собрание», громадські організації «Руський рух України» та «Російська община України». Крім того, на Півдні України діяли регіональні національно-культурні об'єднання: Кримське товариство російської культури (Сімферополь), «Русское движение Украины» (Одеса), «Русский Дом» (Мелітополь), Севастопольське товариство російської культури, а також російські товариства й об'єднання в Одесі та Херсоні тощо. Цілком закономірно, що російська мова продовжувала домінувати у Криму й столиці АРК – місті Сімферополі.

Попри те, що в Україні утвердилося розуміння української нації як державно-політичної, громадянської, а не етнічної спільноти, що дало змогу національним меншинам вважати себе українцями, зберігаючи при цьому свою етнічну самобутність, серйозною проблемою стало використання статусу російської мови у політичному процесі. Через значну кількість росіян в Україні та їхнє історично привілейоване становище у СРСР, ще й сьогодні на різних рівнях дискутують про їхній правовий статус, хоча українське законодавство однозначно стверджує, що в Україні вони є національною меншиною з усіма належними правами й обов'язками її громадян. Політичні сили проросійської орієнтації, насамперед Комуністична партія та Партія регіонів, використовували питання російської мови для підігрівання єдності електорату, нав'язували проблему другої державної мови, закріплення за російською мовою статусу мови міжнародного спілкування.

Політичними свободами і можливістю створювати громадсько-політичні організації в Україні останнім часом користувалися російські, на жаль, відверто сепаратистські сили. М.Джемілев, голова Меджлісу, відзначив особливо активним так званий Народний фронт «Севастополь-Крим-Росія», що з'єднав низку проросійських суспільних об'єднань під сепаратистськими гаслами, посягаючи на територіальну цілісність і недоторканість України. Діяльність цього фронту пов'язана з антиукраїнськими шовіністичними колами в Москві й розповсюджена у всіх регіонах. Серед найрадикальніших російських громадсько-політичних організацій періоду 2000-х рр. були: «Русская община Крыма», «Объединение казаков АРК», «Таврический союз», «Русское единство», «Словянское братство» та інші, які є відверто

антиукраїнськими й закликали повернути Крим Росії та якнайдовше зберігати Севастополь як базу російського Чорноморського флоту [5], [6, с. 402, 450].

За роки незалежності України змінюється також статус суспільного ваги російської мови. Російська мова перестає бути в центрі національно-державних інтересів, змінюється історично сформований стереотип поведінки колись державної нації на роль національної меншини, що знижує відчуття психологічної комфортності життя росіян [7, с. 288]. Втрату привілейованого статусу росіяни сприймають як дискримінацію за етнічною чи мовною ознакою в Україні, що зовсім не відповідає дійсності [8, с. 13–15]. У багатьох регіонах України російська мова продовжує виконувати функцію мови міжетнічного спілкування, тому деякі етнічні меншини володіють нею краще, ніж українською.

Фактор більшої комунікативної потужності російської мови за умови високого рівня асиміляції міського населення Півдня та Сходу України, а також частково Центрального регіону країни, не сприяє послабленню тенденцій до русифікації, зокрема серед молоді. Однак у цих регіонах спостерігається зростання двомовності внаслідок підвищення ступеня володіння українською мовою російськомовними жителями цих областей. Знання української історії і мови позитивно впливає на процеси соціальної адаптації національних меншин, підвищує конкурентоспроможність та стимулює подальше професійне зростання російськомовних громадян.

Порівняльний аналіз соціально-психологічного самопочуття 12 найчисельніших національностей України засвідчив, що росіяни виявилися найбільш незадоволеними соціальними умовами та станом міжетнічних відносин в Україні. Причому, якщо вживання росіян у нову для себе роль у західному регіоні країни відбувається в основному спокійно, то у південних та східних областях, особливо в Криму, цей процес фактично лише почався [9, с. 152]. Г.Півторак переконаний, що духовне прозріння російськомовних земляків відбувається дуже повільно й болісно. Закономірний процес відродження мови корінної нації в умовах відновлення української державності вони сприймають як особисту образу, насильство над тими, хто вважає своєю рідною російську мову. Цей процес видається їм шкідливим і недоречним, бо багато з них і досі переконані в штучності й меншовартості української мови, утвердження якої в різних сферах суспільного життя нібито збіднить їхню духовність і взагалі здається їм актом несправедливості [10]. Однак, у цілому росіяни як етнічна група мають найкращі з усіх національностей умови для розвитку і задоволення своїх національно-культурних потреб. Дослідження показують, що 33% росіян вважають ці умови сприятливими для розвитку своєї етнічної групи, лише 10% дотримуються протилежної думки [9, с.151]. Тому важливо, щоб темою двомовності не спекулювали політики, особливо у час виборчих кампаній.

Як свідчать опитування КМІС (лютий 2012 р.) лише 14,4% респондентів на заході України вважали

за необхідне, щоби українська мова була державною, а російська вживалася як місцева офіційна мова в тих місцевостях, де більшість населення цього бажає; натомість на півдні і сході України таких 36,0%, а в Донбасі та Криму 60,2% [11]. Російська мова в Україні має більшу «міць», є «сильною мовою», тобто мовою вищих функцій соціального життя (мова адміністрації, культури, інформації) [7, с. 290]. Зважаючи на таке розповсюдження російської мови в Україні, Комісія експертів від Ради Європи, яка проводила у травні 2008 р. моніторинг застосування Хартії регіональних мов або мов меншин, рекомендувала українським органам влади «враховувати цей факт під час вживання заходів, спрямованих на застосування Хартії» та відзначила, що «російській мові має бути надано особливе місце» [12]. З іншого боку, наголошено, що регіональна мова або мова меншин не може загрожувати існуванню державної мови. Харківська міська рада, Луганська обласна рада, Севастопольська міська рада та Донецька обласна рада визнали російську мову регіональною мовою відповідно до Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Утім ці рішення були оскаржені Прокуратурою. Суди скасували ухвали місцевих / регіональних органів влади про надання російській мові спеціального статусу або захисту.

У серпні 2011 р. у Верховній Раді України за поданням представників Партії регіонів В. Колісниченка та С. Ківалова з'явився законопроект «Про засади державної мовної політики», який 7 лютого 2012 р. було зареєстровано за № 9073 і ухвалено 3 липня 2012 р. [13]. Згідно з законом, для надання мові національних меншин статусу регіональної необхідно, щоб 10 % населення регіону визнало її рідною. Мови національних меншин (російська, білоруська, болгарська, вірменська, гагаузька, ідиш, кримськотатарська, молдавська, німецька, новогрецька, польська, ромська, румунська, словацька та угорська, а також русинська, караїмська та кримчацька) набували статусу регіональних і могли функціонувати на рівні з державною у всіх сферах життя, в органах державної влади всіх рівнів, у сфері адміністративних послуг, судочинстві, підприємницькій діяльності, за винятком Збройних Сил України. Реформи повинні були прийти і в сферу освіти, тобто навчання в Україні планувалось провадити як державною, так і іншими мовами, а російську мову зробити регіональною в 13 з 27 адміністративно-територіальних одиниць України першого рівня. Закон був ухвалений з численними порушеннями, обмежував поширення державної української мови в роботі органів місцевого самоуправління, системі загальноосвітніх закладів.

Ухвалення Закону викликало акції протесту по всій країні, критику з боку націонал-патріотичних сил, Конгресу національних громад України, до якого входять болгарська, естонська, єврейська, литовська, німецька, польська, румунська, ромська, угорська, кримськотатарська, татарська та вірменська громади. Також піддали критиці «мовний» закон «Союз гагаузів України», Асоціація єврейських організацій

та общин України та Всеукраїнська громадська організація російської культури «Русь».

Спроба скасування Закону «Про основи державної мовної політики» внаслідок революції Гідності викликала на фоні «зради» Президента В.Януковича масове невдоволення мешканців Сходу та Півдня України [14, с. 303]. Політичне проти-стояння щодо зовнішньої та внутрішньополітичних перспектив між новою центральною владою і місцевою владою в Донбасі та АРК прикривалось у тому числі й мовною картою. Розвиток подій, участь російськомовних патріотів в АТО, захисті України від зовнішньої агресії засвідчили другорядність політичних мовних чвар перед цінністю збереження держави та громадянського миру.

ВИСНОВКИ

За роки незалежності в Україні склалися соціально-політичні передумови для толерантної інтеграції російського населення в українське суспільство, що не виключає збереження росіянами своєї етнічної ідентичності, збереження та розвитку російської мови. Зайва політизація мовної проблеми призвела до додаткового протистояння, була використана не на користь єдності України.

Література

1. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура / [під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; редколлег.: Ю. Остапеч, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черничко; відп. за вип. М. Токар]. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. – 720 с.
2. Савоскул С. Суверенизація України: етнічна ідентичність українського і російського населення / С. Савоскул // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. – № 4. – С. 44–60.
3. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про мови в Українській РСР» від 28 жовтня 1989 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1989. – 9 листопада. – № 45.
4. Куць О. Мовна політика в державотворчих процесах України: Навчальний посібник / О. Куць. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2004. – 275 с.
5. Семена М. Куди «дрейфує» Крим? / М. Семена // День. – 2009. – 16 грудня.
6. Адамович С. Соборність та регіональний розвиток у суспільно-політичному житті незалежної України / С. Адамович. – Івано-Франківськ, 2009. – 884 с.
7. Чаплик М. Культурне життя росіян України 1989–2001 рр.: мовний аспект / М. Чаплик // Історичні і політологічні дослідження: наук. журнал. – Донецьк: Вид-во Донецького нац. ун-ту. Історичний ф-т, 2005. – №3/4 (25/26). – С. 286–290.
8. Чаплик М. Росіяни в Україні (1989–2001 рр.): історико-демографічний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук.: спец. 07.00.01 «Історія України» / М. Чаплик. – Київ, 2007. – 20 с.
9. Євтух В. Етніонаціональна структура українського суспільства: довідник / В. Євтух, В. Трошинський, К. Галушко, К. Чернова. – К., 2004. – 328 с.
10. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. Походження української та російської мов: міфи та

історична правда / Григорій Півторак // День. – 2011. – 20–21 травня.

¹¹ Кулик В. Мовна карта і громадська думка / В. Кулик // Дзеркало тижня. – 2012. – 17 березня.

¹² Доповідь Комітету експертів про застосування Хартії Україною // Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Застосування Хартії в Україні. Перший цикл моніторингу (7 липня 2010 року,

Страсбург) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.coe.int/t/education/minlang/.../UkraineECRML1_uk_r.pdf.

¹³ Закон України «Про засади державної мовної політики» // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 23. – Ст. 218.

¹⁴ Донбас в етнополітичному вимірі. - К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2014. – 584 с.

КОНСУЛЬТАЦІЇ

КОМУ ВИГІДНА ЛІКВІДАЦІЯ "ДЕЛЬТА БАНКУ"?

(продовження, початок на стор. 26)

Микола Лагун, акціонер Дельта Банку виданню дав пояснення ЛІГАБізнесІнформ цій події: «Не можна сказати, що доля банку остаточно вирішена. Протягом найближчих трьох місяців триватиме пошук рішення, вигідного як для власника банку, так і держави. Сподівається отримати допомогу від держави або потенційних інвесторів у вигляді додаткового капіталу. Але довіра до керівника НБУ – В. Гонtareвої, з його слів давно втрачена» [3]. Тобто, керівництво буде шукати можливі шляхи щодо відновлення платоспроможності банку, але без допомоги державного фінансування.

Щодо заяви голови НБУ В. Гонtareвої, то вона прокоментувала дану ситуацію так: "Національний банк бачив можливість націоналізації цього банку. Після того, як Національний банк вийшов з такою пропозицією, експертна рада розглядала можливість націоналізації банку "Дельта", тому проводилася оцінка портфелю цього банку, оцінка якості активів, але в підсумку було прийнято рішення, що активи цього банку, на жаль, не були найкращими. Ситуація, яка склалася з банком, вам вже відома", - заявила Гонtareва [4].

Якщо брати інформацію із видання Економічна правда, щодо причин банкрутства, то зазначається що в "Дельті" йде активна робота із заміною застав за кредитами. Деякі власники великих депозитів нібито отримали замість своїх грошей переуступку боргу по кредитам [5].

Наприклад, зазначає журналіст видання, так вчинив один з акціонерів "Дельти" - американська Cargill, яка була стратегічним партнером Лагуна з 2011 року. Як повідомило наше джерело в НБУ, приблизно місяць тому вони поміняли свої вимоги до "Дельти" на частину її кредитного портфеля, і зникли [5].

Також подібну точку зору зазначено у виданні ЛІГАБізнесІнформ:

"Невідомо, навіщо активи виводилися з банку. Можливо, акціонер розраховувався за боргами. І, тим не менш, вже восени кошти почали йти з банку", - розповідає співрозмовник ЛІГАБізнесІнформ.

Видання Forbes пояснило імовірну причину відмови від допомоги державного регулювання:

«Ось дві цифри. 94% вкладників "Дельти" мають депозити розміром до 200 тис грн. Щоб повернути їм борги, буде потрібно 16,4 млрд. грн. А для докапіталізації були необхідні 22 млрд. грн. З чого НБУ і Мінфін, мабуть, зробили висновок, що ліквідація більш вигідна» [6].

Тобто можемо чітко виявити причини банкрутства АТ «Дельта Банк»:

- Неузгодженні дії керівництва банку із керівництвом НБУ.

- Латентний вивід активів банку;

- Заміна застав більш вигідними кредитами.

Тобто, ліквідність банку приведе до хиткого становища усієї банківської системи України, адже втративши банк – втратили вкладників. Але щодо повернення сум вкладникам, то в НБУ зазначається, що 94% вкладників Дельта Банку мають вклади у межах гарантованої Фондом гарантування вкладів фізичних осіб суми 200 тисяч гривень, таким чином вони отримують їх у повному обсязі. Кількість осіб, що претендують на повернення становить 554 тисяч.

Джерела

1. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15093047

2. [http://www.prostobank.ua/spravochniki/banki/\(name\)/delta](http://www.prostobank.ua/spravochniki/banki/(name)/delta)

3. <http://finance.liga.net/banks/2015/3/4/articles/42500.htm>

4. <http://www.segodnya.ua/economics/finance/delta-bank-nacionalizirovat-ne-budut-gontareva-597132.html>

5. <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/03/3/532005/>

6. <http://forbes.ua/ua/business/1385412-shcho-bude-z-delta-bankom-i-chomu-mikola-lagun-rozprodae-aktivi>

Кореспондент

Журналу "Економіка. Фінанси. Право"

Загорська Вікторія